

Євген ІОНИН, Анна РОМЕНСЬКА

І АОІ АІ ЕІ А²×І ² І НІ І АЕ АЕÇІ А×АІ І В АІ НОІ А²ДІ І НО² ²І ОІ ДІ АО²-
 А І ДІ ОАÑ² О²І АІ НІ АІ АІ ЕІ І ОДІ ЕР

Розглянуто методологічні основи визначення та використання достовірної інформації, взаємозв'язок між методами фінансового контролю, аудиту та інноваційними розробками в галузі аналізу фінансової звітності. Визначений інструментарій і методичні основи системи аналізу і обґрунтовано необхідність введення в українську практику новітніх методів.

Methodological bases of determination and use of reliable information are considered in the article, intercommunication between the methods of financial control, audit and innovative developments in industry of analysis of the financial reporting. Certain tool and methodical bases of analysis and the necessity of introduction is reasonable for Ukrainian practice of the newest methods.

У сучасному світі інформація стає рушійною силою і ключовою складовою успіху діяльності будь-якого підприємства. Без володіння достовірною інформацією неможливе ухвалення обґрунтованих управлінських рішень на рівні власників підприємства, керівників, державних органів і держави в цілому. Надання некоректної інформації здатне спричинити масу негативних наслідків економічного і неекономічного характеру, серед яких: принципал–агент–конфлікт, незбалансованість грошових потоків на підприємстві, погіршення економічної дисципліни, неповне формування прибуткової частини бюджету, виникнення загальноекономічної нестабільності. Проблеми, що виникають на мікрорівні, накопичуються і ведуть до реалізації ризиків нестабільності на макрорівні, крім того, економічні проблеми породжують неекономічні. Зважаючи на сучасний стан, виникає необхідність перетворень економічного середовища, посилення вимог, що пред'являються до звітності та введення інноваційних методів з метою виявлення спотворень.

Питання виявлення достовірності інформації на основі аналізу, фінансового контролю і аудиту є предметом досліджень багатьох видатних учених, які розглядають різні аспекти інформації залежно від шляхів її виявлення і оцінки. Визначені питання досліджуються багатьма українськими економістами, серед яких необхідно виділити: О. Д. Василика, О. П. Кириленко, Є. В. Калюгу, В. Мельничука. Російські учені, серед яких Е. Ю. Грачева, П. І. Камишенов, М. Череванів, Т. М. Мезенцева даній темі присвятили також чимало своїх видань. Інтерес викликає підхід американських і європейських дослідників, зокрема, М. Поукока, А. Тейлора, Д. Ірвіна, М. Бениша. Проте внаслідок постійної зміни екзогенних і ендогенних чинників, труднощів, пов'язаних із законодавчим впровадженням інноваційних методів, ця тема вимагає постійного аналізу і видання новітніх розробок, які здатні своєчасно виявляти відхилення.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності впровадження підходів по виявленню достовірної інформації в Україні на основі аналізу методологічної основи фінансового контролю, аудиту й інноваційних розробок.

Останніми роками в Україні спостерігається тенденція до посилення заходів з надання достовірної інформації про суб'єкти господарювання, відбувається підвищення вимог до фінансової звітності, що закріплене на законодавчому рівні (стандарти ISA 315, ISA 330). Зростає зацікавленість іноземних інвесторів вітчизняними підприємствами, з одного боку, і спроби українських компаній виходу на світовий ринок, з іншого боку, що вимагає відповідності звітності міжнародним вимогам, особливо в частині надання достовірної інформації зацікавленим особам. Дані умови формують актуальність досліджень в сфері аналізу звітності підприємств на предмет її достовірності.

Фінансовий контроль в Україні є основою для здійснення заходів щодо виявлення достовірності фінансової звітності підприємств. Більшість учених виділяють державний фінансовий контроль, який здійснюється з метою реалізації розробленої фінансової політики держави і формування умов для фінансової стабілізації в країні. Основні заходи, здійснювані при цьому, як правило, включають бюджетний процес (стосовно бюджетів усіх рівнів і позабюджетних фондів) і контроль за фінансовою діяльністю підприємств і установ. Цей контроль спрямований на загальноекономічну стабілізацію і

тому у рамках державного фінансового контролю проводиться аналіз виконання зобов'язань перед державою, включаючи податки і інші обов'язкові платежі, дотримання принципів організації грошових розрахунків, ведення бухгалтерського обліку і звітності. Як правило, з інструментарію аналізу використовуються планові і позапланові перевірки і нагляд. В цілому, методи, використовувані при державному фінансовому контролі, характеризуються стабільністю. А можливі інновації досить складно реалізуються, оскільки вимагають законодавчого твердження і жорстко регламентованого дотримання документообігу при цьому.

Внаслідок мінливості внутрішніх і зовнішніх умов застосування цих методів досить проблематично. В результаті виникає необхідність в рухливішій системі, у якості котрої можна представити аудит. Цьому сприяє ряд чинників. Аудиторські фірми діють за принципом підприємств – здійснюють послуги з метою отримання прибутку, у зв'язку з чим інструментарій аналізу піддається оцінці з метою отримання найбільш інформативних параметрів про діяльність підприємств і надання цих даних клієнтам.

В той же час необхідно акцентувати увагу на такій характеристиці, як дотримання Кодексу етики аудиторів, адже в цілях максимізації прибутку ці принципи можуть не виконуватися, і у такому разі в процесі перевірки достовірності інформації можливе її подальше спотворення.

При аудиті підприємства існує ризик невиявлення спотворень в фінансовій звітності у зв'язку з тим, що способи спотворень в звітності з'являються випереджаючими темпами в порівнянні з процедурами, що розробляються для їх визначення. Для підвищення якості аудиту та зниження ризику невиявлення помилок необхідно постійно оновлювати способи та методи аналізу. Одним з таких способів є Карта нормативних відхилень фінансових індикаторів, суть якої полягає в тому, що при необхідності визначення, чи є звітність підприємства достовірною, виявляється інше підприємство з однієї галузі, що має схожі масштаби діяльності, прибуток, постачальників і покупців, звітність якого не викликає сумнівів. Дані дії здійснюються з метою нівелювання загальноекономічних чинників і виявлення відхилень, які носять суб'єктивний, внутрішній характер і пов'язані з діяльністю самого підприємства.

Аналіз відхилення показників проводиться протягом трьох і більше періодів, аналізуються зв'язки між показниками, а результати порівнюються з підприємством-аналогом. Показники, включені в карту нормативних відхилень фінансових індикаторів, необхідно аналізувати у взаємозв'язку, враховувати галузеві, структурні зміни. Крім того, існують певні розбіжності в цілях діяльності підприємств західних країн і України, у зв'язку з чим треба проводити певні коригування в процесі аналізу Карти нормативних відхилень фінансових індикаторів. Взаємозв'язок і характеристика даних показників може бути представлена таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз карти нормативних відхилень фінансових індикаторів

Найменування показників	Аналізовані значення
1	2
Темп зростання виручки від реалізації (T_1) і темп зниження частки маржинального доходу у виручці від реалізації (T_2)	T_1 є кількісним вираженням діяльності підприємства, тоді як T_2 характеризує виручку точки зору якості. Якщо спостерігається приріст T_2 , то знижується «якість» виручки від реалізації, погіршуються перспективи компанії. Даний процес не може відбуватися паралельно із збільшенням T_1 , інакше в звітності можливі помилки.
Темп зростання якості активів (T_3)	Найбільш проблематичною є перевірка виправданості придбання необоротних активів. Проте, у тому випадку, коли зростання частки необоротних активів не супроводжуються збільшенням частки основних засобів, подібна ситуація спостерігається протягом ряду періодів, можливо, на підприємстві упроваджена практика необґрунтованої капіталізації витрат.

Продовження табл. 1

1	2
Темп зростання оборотності дебіторської заборгованості (T_4)	У нормальних умовах з врахуванням загальнооекономічних чинників оборотність дебіторської заборгованості не буде істотним чином відхилятися. В разі різкого збільшення або зниження оборотності дебіторської заборгованості велика ймовірність спотворень у виручці від реалізації. Необхідно порівняти даний показник із змінами T_1 і T_2 . Також ймовірне шпучне завищення дебіторської заборгованості, проте, це більшою мірою характерне для західних компаній, метою яких є збільшення ринкового курсу акцій.
Темп зростання частки витрат у виручці від продажів (T_5)	Українським компаніям властиве ухилення від оподаткування, що виявляється в завищенні витрат і заниженні прибутку. Враховуючи показники, що характеризують зміну виручки від реалізації, в даному випадку найдоцільніше акцентувати увагу на витратах. Якщо даний показник в звітному періоді в порівнянні з попередніми істотно відхиляється, в звітності можливі помилки.
Темп зростання частки амортизаційних відрахувань (T_6)	Темп зростання частки амортизаційних відрахувань безпосередньо залежить від наявності і приросту основних засобів. В разі істотних коливань даного показника, слід звернути увагу на рівень сплачуваного до бюджету податку на прибуток і цільову спрямованість використання амортизаційного фонду.
Темп зростання фінансового важеля (T_7)	Західні компанії здійснюють певні заходи з метою підвищення курсу акцій. Для українських підприємств характерна інша ситуація. Проте у тому випадку, коли даний показник істотно змінюється, можливі спотворення в звітності.

В результаті аналізу існуючих методик фінансового контролю і аудиту, в силу того, що у вітчизняній практиці, наскільки нам відомо, відсутнє широке застосування інноваційних методів дослідження, було висунуто пропозицію провести пробний аналіз вітчизняних підприємств за допомогою Карти нормативних відхилень фінансових індикаторів. Ми провели аналіз 24 підприємств хлібобулочної

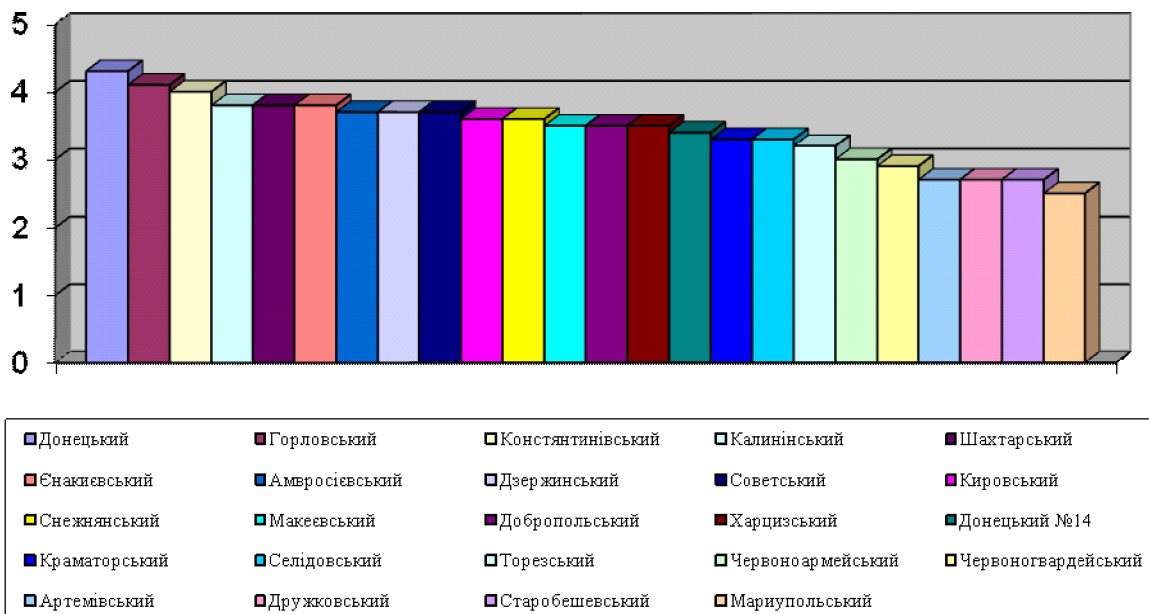

Рис. 1. Групування підприємств хлібобулочної промисловості за результатами дослідження звітності

промисловості Донецької області за період з 1999 до 2007 рр. За підсумками аналізу отриманий значний масив інформації, у зв'язку з чим виникла необхідність їх групування. Для акумуляції даних було прийнято рішення по кожному значенню індикатора підприємствам присвоювати бал від 0 до 5 з врахуванням десятих на основі оцінки відповідності показників, отриманих в ході аналізу, значенням, що рекомендуються.

Слід зазначити, що жодне з аналізованих підприємств не отримало бали 0, 1 або 2, що свідчить про високу якість інформації, що надається, проте, по ряду підприємств мала місце невідповідність.

Надання помилкової інформації може привести до управління підприємством на основі некоректних даних. Проаналізувавши результати дослідження, можна переконатися в необхідності внесення відповідних змін в існуючі методики з метою спрощення аналізу і надання достовірної інформації зацікавленим особам для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень і підвищення якості менеджменту в цілому.

Ці методики мають значущість і на рівні держави, адже метою безлічі підприємств є оптимізація оподаткування, внаслідок чого скорочується прибуткова частина бюджету. Введення в обов'язкове використання методик з виявлення достовірної інформації дозволить не лише ефективніше управляти підприємством, але і виявити можливі ухилення від оподаткування.

Незважаючи на ефективність використання інноваційного інструментарію аналізу, його впровадження на Україні здійснюється вкрай низькими темпами. Багато в чому це пов'язано з відсутністю фінансування розробок. Приміром, в США і Європі в подібних дослідженнях зацікавлені в першу чергу власники великих підприємств, результати яких вони використовують для контролю діяльності керівництва своїх компаній. Приватне фінансування доповнюється реалізацією державних програм з наукових розробок. При цьому підвищується якість аналізу, даних, що надаються, і, як результат, покращується економічний клімат і ділова етика в країні.

В Україні ж великими підприємствами не прийнято здійснювати фінансування досліджень внаслідок відсутності детального нормативного регулювання в цій сфері, регулювання порядку реалізації прав інтелектуальної власності, а фінансування державних програм скорочується у зв'язку з економічною і політичною нестабільністю.

Існує і інший шлях: при неможливості здійснення власних розробок можна використовувати на платній основі результати досліджень зарубіжних учених. Проте це також виявляється проблематично, адже для офіційного впровадження інструментарію потрібне дотримання складного механізму законодавчо закріплених процедур зі схвалення і затвердження методів. Завдяки цьому терміни по апробації, офіційному схваленню і фактичному застосуванню збільшуються, що знижує ефективність його використання.

З метою рішення вказаних проблем для підвищення якості звітності, що надається усім зацікавленим особам, доцільне здійснення наступних заходів:

1. Збільшення об'ємів державного фінансування розробок методик по виявленню достовірної фінансової звітності і перегляд механізму приватного фінансування відповідно до існуючих потреб.
2. Спрощення процедури офіційного впровадження інноваційного інструментарію.
3. Посилення заходів щодо недотримання фінансового законодавства в галузі надання звітності.
4. Адаптація системи фінансового контролю міжнародним вимогам і нормам.

Проведений аналіз дає можливість проаналізувати результативність впровадження в практику методик з виявлення достовірної інформації фінансового характеру. Необхідно відмітити, що витрати на ці заходи незначні, не вимагається застосування спеціальних програм. Проте, для широкого впровадження потрібна подальша апробація з метою коригування залежно від особливостей законодавства, бухгалтерського обліку й особливостей внутрішнього і зовнішнього середовища підприємств.

Таким чином, в сучасних умовах перспективними у рамках аудиту та фінансового контролю стають напрямки з виявлення відхилень у звітності, що дає можливість підвищити достовірність наданої інформації відповідно вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил згідно із вимогами користувачів.

Література

1. Брюханов М. *Искажения в финансовой отчетности*. – *Електронний ресурс*. – Режим доступу [<http://www.gaap.ru/biblio/gaap-ias/ideology/026.asp>]
2. Beneish, Messod D., Mary B. Billings, Leslie D. Hodder (2008), "Internal Control Weaknesses and Information Uncertainty". *The Accounting Review*.